

УДК 35.078.3:339.543

О. М. Вакульчик, доктор економічних наук,
завідувач кафедри обліку і аудиту
Академії митної служби України
Т. С. Єдинак, кандидат наук з державного
управління, доцент кафедри обліку і аудиту
Академії митної служби України
О. О. Книшек, старший викладач кафедри обліку
і аудиту Академії митної служби України

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ЄС У ПОБУДОВІ СИСТЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ТА МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОГО ПОСТАУДИТУ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано стан нормативно-правового забезпечення митного постаудиту в Україні та сфери його регулювання; охарактеризовано стандарти країн ЄС щодо організації та проведення митного постаудиту; здійснено порівняльний аналіз законодавства ЄС і України у сфері митного постаудиту; розглянуто досвід зарубіжних країн щодо організації та здійснення митного постаудиту.

В статтє проанализировано состояние нормативно-правового обеспечения таможенного постаудита в Украине и сферы его регулирования; охарактеризованы стандарты стран ЕС по организации и проведению таможенного постаудита; проведен сравнительный анализ законодательства ЕС и Украины в сфере таможенного постаудита; проанализирован опыт зарубежных стран в отношении организации и совершения таможенного постаудита.

This article analyzes the legal provision of customs post-audit in Ukraine and the scope of its regulation, the EU standards for the organization and carrying out of customs post-audit are described, a comparative analysis of the EU and Ukraine in the sphere of customs post-audit is discovered, the experience of foreign countries on the organization of customs post-audit is examined.

Ключові слова. Митний контроль, спрощення митних процедур, митний постаудит, система митного постаудиту, документальна перевірка, досвід країн ЄС.

Вступ. Стратегічний курс України до Європейського Союзу та до світового співтовариства актуалізує перед Міністерством доходів і зборів України завдання з формування та реалізації сучасної системи митного адміністрування, покликаної сприяти прискоренню зовнішнього товарообігу та підвищенню ефективності митного контролю. Під час митного контролю доцільно керуватись принципом вибірковості та, як правило, обмежуватися формами митного контролю, достатніми для забезпечення дотримання законодавства України з питань митної справи. На шляху сприяння прискоренню транскордонної торгівлі слід приділити особливу увагу розвитку сучасних форм митного контролю, спрямованих на спрощення та гармонізацію митних процедур, а також підвищенню ефективності митного контролю завдяки вдосконаленню національної системи митного постаудиту.

У зв'язку з цим визначення та аналіз науково-теоретичних і практичних проблем функціонування системи митного постаудиту України, а також вивчення досвіду його здійснення в розвинених європейських країнах дозволить Міністерству доходів і зборів України обрати ефективний шлях у напрямку вдосконалення національної системи митного постаудиту. Тому дані питання надзвичайно актуальні як для України в цілому, так і для Міністерства доходів і зборів зокрема.

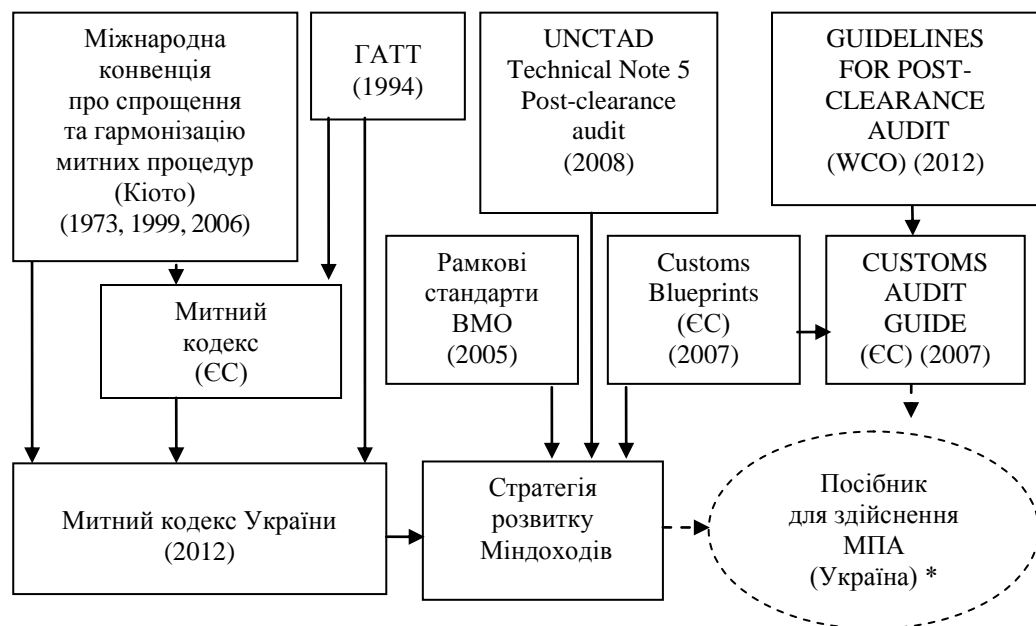
© О. М. Вакульчик, Т. С. Єдинак, О. О. Книшек, 2013

Питання, пов'язані з поняттям митного постаудиту, досліджували такі науковці та практики: П. В. Пашко, І. Г. Бережнюк, Л. М. Івашова, О. П. Борисенко, А. О. Кулик, Н. В. Осадча, Д. С. Олійник, І. М. Квеліашвілі, Ю. О. Ліханіна та ін. У працях цих авторів досліджувалися окремі аспекти формування та розвитку системи митного постаудиту в Україні, класифікації його методів, управління ризиками під час митного контролю в контексті вимог Кіотської конвенції, проте питання законодавчого та методичного забезпечення митного постаудиту опрацьовані недостатньо глибоко.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати нормативне й методичне забезпечення системи митного постаудиту України та визначити напрями його вдосконалення, враховуючи європейський досвід.

Результати дослідження. Законодавче регулювання митного постаудиту в ЄС ґрунтується на загальних нормативних актах, які визначають стандарти його проведення. До основних нормативних документів належать: Митний кодекс ЄС 1992 р.; модернізований Митний кодекс ЄС 2008 р.; Митний кодекс ЄС 2013 р.; Посібник з митного постаудиту ВМО (WCO – Guidelines for Post-clearance Audit, 2012); Посібник з митного аудиту ЄС (EU – Customs Audit Guide, 2007); технічні примітки ВМО до митного постаудиту (UNCTAD Technical Note 5 Post-clearance audit, 2008); Митні стандарти ЄС (Customs Blueprints); інші нормативні акти ЄС. Ієрархію та взаємозв'язок основних нормативних документів, які координують і визначають мету та основні засади проведення митного постаудиту, зображено на рис. 1.

Разом з тим у кожній країні – учасниці ЄС діють власні законодавчі акти (кодекси, закони, інструкції, посібники), які в межах норм ЄС детально регулюють і відображають організацію (особливості) здійснення митного аудиту, в тому числі митного постаудиту після випуску товарів на територію відповідної держави.

* Документ, який потрібно розробити.

Рис. 1. Основні законодавчі, нормативні та методичні документи, що координують і визначають засади митного аудиту

Основний з документів у сфері митної справи – Міжнародна конвенція про спрощення митних процедур від 1973 р. (Київська конвенція), розроблена під егідою Ради митного співробітництва. Її разом з численними додатками можна вважати певним кодексом поведінки держав у митних відносинах. Вона складається з 19 статей основного тексту і 31 додатка, які є невід’ємними складовими даної конвенції, а фактично деякі з них за характером і значенням прирівнюються до окремих самостійних процедур [1].

Україна приєдналася до Київської конвенції у 2006 р. (Закон України “Про приєднання України до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур” у змінній редакції згідно з Додатком 1 до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції “Про спрощення та гармонізацію митних процедур” від 05.10.2006 р. № 227-V [2]), проте через порушення відповідних процедур вона фактично не отримала статусу договірної сторони. Лише 15 лютого 2011 р. Верховна Рада затвердила проект Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про приєднання України до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур” від 15.02.2011 р. № 3018-VI, усунувши таким чином процедурні непорозуміння [3].

Так, у Розділі 6 Загального додатка Київської конвенції розкривається порядок здійснення митного контролю. Оскільки нову редакцію Київської конвенції розроблено і прийнято для гармонізації та спрощення митних процедур, сприяння розвитку міжнародної торгівлі, то митні органи країн мають під час митного оформлення проводити частковий контроль, обсяг якого визначається митницею та залежить від достовірності інформації, що подається суб’єктом зовнішньоекономічної діяльності після отримання дозволу.

Єдиним ефективним способом для отримання надійної гарантії того, що суб’єкт повністю дотримується митних правил, має бути проведення добре спланованих, ретельних і, як правило, фактичних перевірок (митного постаудиту). Враховуючи це, Київська конвенція передбачає, що один із напрямків, у якому мають рухатися митні органи в сучасних умовах, – це перехід до методів митного контролю, що ґрунтується на аудиті та системі управління ризиками (рис. 2).

Таким чином, Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур спрямована, з одного боку, на стимулювання зовнішньоекономічної діяльності шляхом спрощення і прискорення процедур митного оформлення та митного контролю, а з іншого боку – на те, щоб це прискорення та спрощення не зашкодили інтересам держави та суспільства в наповненні дохідної частини державного бюджету, захисті внутрішнього ринку тощо.

Виходячи з того факту, що Україна долучилася до Київської конвенції у 2011 р., вітчизняне законодавство було узгоджено з положеннями самого документа у 2012 р. У Митному кодексі України, прийнятому 2012 р., розділ XI регулює здійснення митного контролю. Ст. 336 визначає його як окрему форму митного контролю проведення документальних перевірок дотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи, у тому числі своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів.

У ст. 345–354 регламентовано питання, які визначають механізм проведення митного постаудиту на підприємствах, а саме види документальних перевірок і організацію їх здійснення, підстави та порядок проведення органами доходів і зборів документальних виїзних перевірок, права та обов’язки посадових осіб під час проведення таких перевірок, проведення зустрічних звірянь, оформлення результатів перевірок, обов’язок щодо зберігання документів [4].

Сфери регулювання митного аудиту в Україні подано на рис. 3.

Отже, зазначимо, що положення, закріплені в чинному Митному кодексі України, відповідають вимогам Київської конвенції та всім нормативним вимогам. Проте після об’єднання митної та податкової служб потребує розробки механізм застосування органами доходів і зборів системи оцінки та аналізу ризиків під час відбору суб’єктів ЗЕД для митного контролю та митного постаудиту.

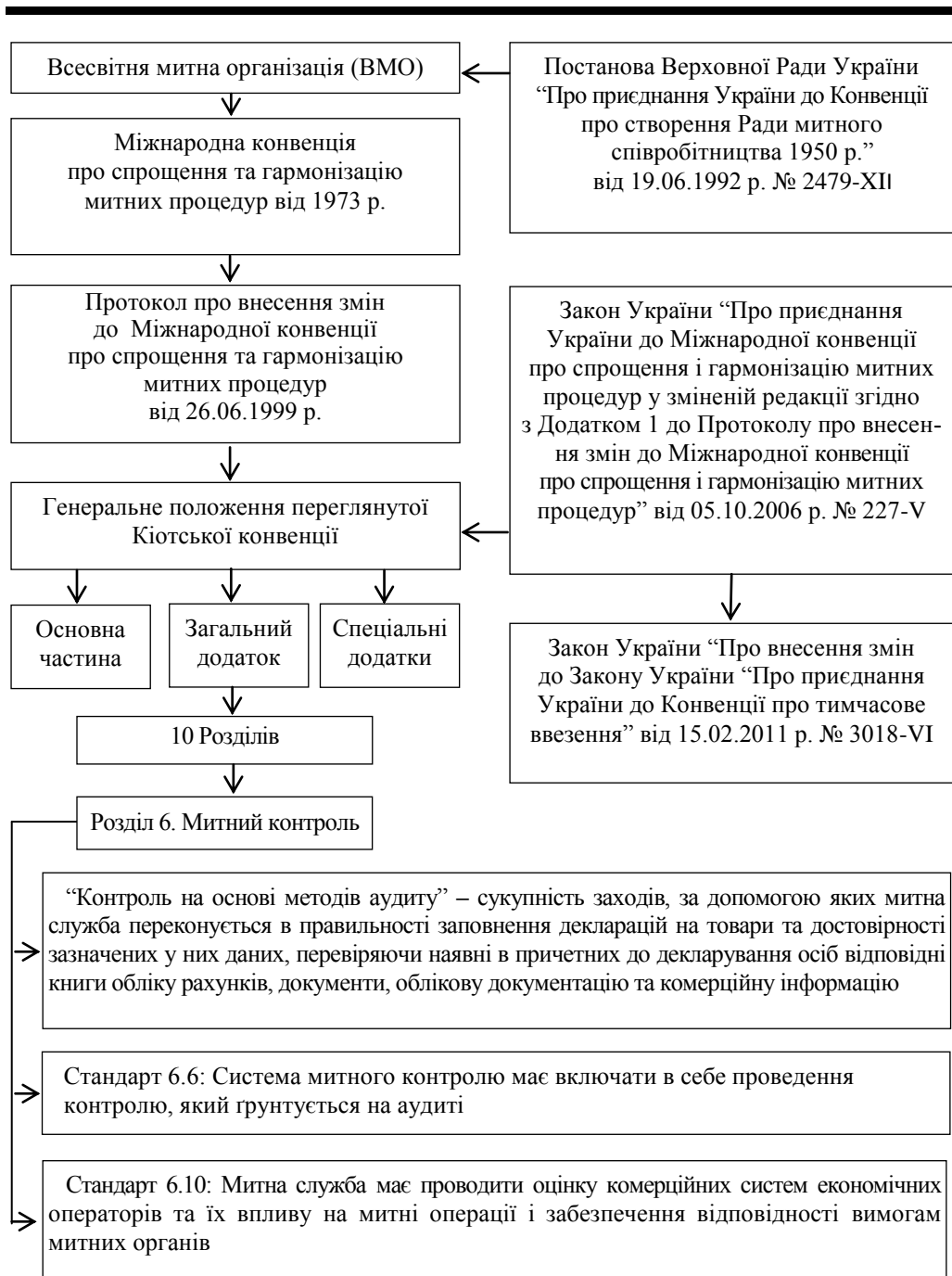

Рис. 2. Митний аудит у Міжнародній конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур

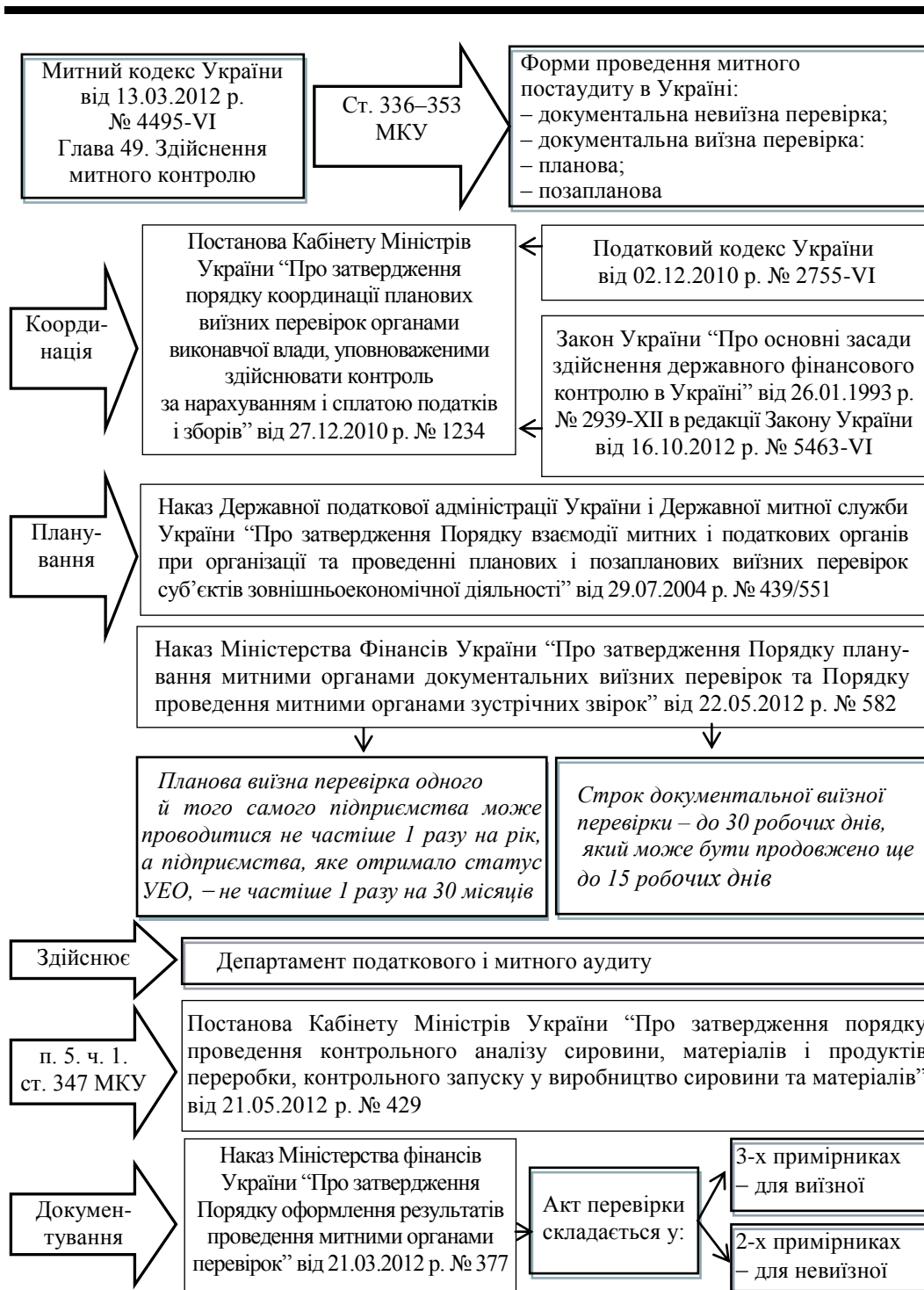

Рис. 3. Сфери регулювання законодавчого забезпечення митного постаудиту в Україні

Практика митного регулювання в багатьох зарубіжних країнах демонструє послідовний підхід до єдиного законодавчого регулювання митних питань. Так, сучасне національне митне законодавство також формується за принципами міжнародного митного права. Більшість країн світу давно усвідомили, що розвиток взаємної торгівлі є благом для всіх, а єдині стандарти митного регулювання міжнародної торгівлі – це необхідність.

Митні кодекси більшості зарубіжних країн побудовані на загальній правовій основі – положеннях Кіотської конвенції, Рамкових стандартах Всесвітньої митної організації (раніше ця організація називалася Радою митного співробітництва) та міжнародних договорів. Як наслідок, митна справа в цих країнах має схожу організаційно-правову базу, хоча є свої особливості, обумовлені певними, але не за принциповими питаннями, відмінностями національних законодавств [5, 126].

Найкращі принципи і стандарти Європейського Союзу в галузі митної справи зосереджено в Митних прототипах (Customs Blueprints) – комплексі заходів практичного характеру, розроблених європейськими митними експертами [6]. Це своєрідні стандарти, у порівнянні з якими можна оцінювати недоліки функціонування митних адміністрацій і вносити відповідні зміни до стратегії їх діяльності. Одним із 22 напрямів Митних прототипів є митний постаудит, який передбачає сприяння розвитку міжнародної торгівлі шляхом встановлення балансу між спрощенням торговельних процедур, з одного боку, і забезпечення ефективного митного контролю та безпеки – з іншого.

Для визначення орієнтирів інтеграції України до світового митного співробітництва та вибору орієнтирів митної політики найважливішими стали 105-та і 106-та сесії Ради Всесвітньої митної організації в червні 2005 р. Їхнє значення полягає в тому, що 24 червня 2005 р. було прийнято Рамкові стандарти, що встановлюють мінімальні принципи та стандарти і після ухвалення мають стати мінімальним переліком заходів для членів ВМО у сфері забезпечення безпеки та спрощення процедур міжнародної торгівлі.

Рамкові стандарти ВМО являють собою пакет з декількох взаємопов'язаних документів, що узагальнюють прогресивну практику й досвід країн, митні адміністрації яких найповніше відповідають потребам сьогодення, це насамперед США та ЄС [7, 66].

Схематично характеристику Рамкових стандартів безпеки і полегшення світової торгівлі наведено на рис. 4.

Виходячи з вищезазначеного, Рамкові стандарти окреслюють шляхи подальшого розвитку митних адміністрацій, визначаючи такі основні положення:

- удосконалення міжнародного митного співробітництва;
- налагодження співпраці з діловими колами;
- збільшення повноважень митних адміністрацій у правоохоронній сфері;
- застосування методів вибіркової та аналізу ризиків;
- підвищення ролі аналітичної та розвідувальної роботи;
- комп'ютеризацію, використання більш досконалих технічних засобів митного контролю.

Таким чином, Рамкові стандарти спрямовані на: запровадження стандартів, які забезпечують безпеку та спрощення міжнародного торговельного ланцюга поставок на глобальному рівні; забезпечення інтегрованого управління міжнародним торговельним ланцюгом поставок з використанням будь-яких видів транспорту; посилення ролі, функцій та спроможностей митних адміністрацій, щоб відповідати викликам та можливостям XXI ст.; зміцнення співробітництва між митними адміністраціями для вдосконалення їх спроможностей у виявленні ризикованих вантажів; посилення співпраці між митними адміністраціями та бізнесом.

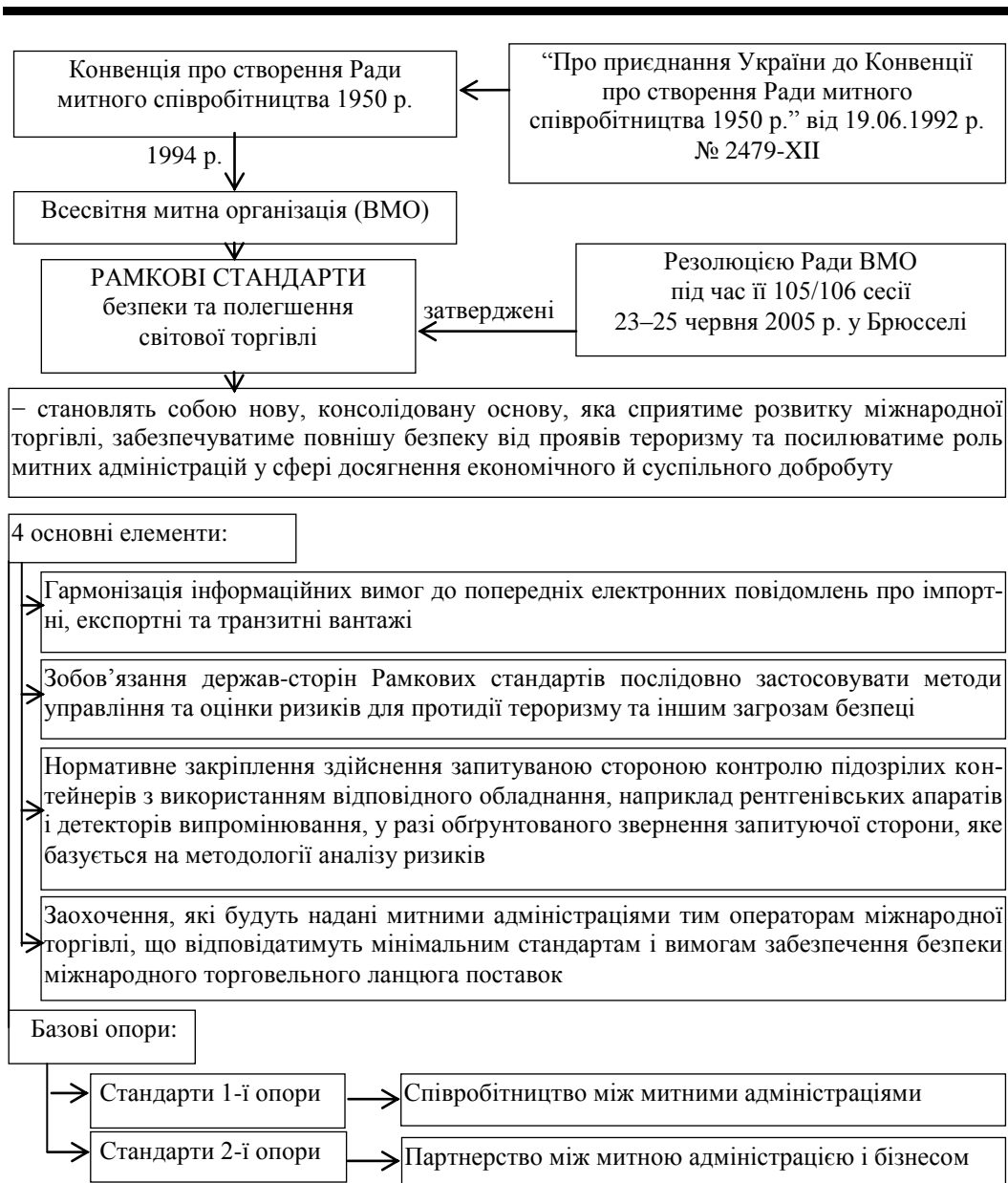

Рис. 4. Характеристика Рамкових стандартів безпеки та полегшення світової торгівлі

Розглянемо досвід окремих країн Європейського Союзу у сфері митного аудиту. Доцільно зазначити, що в таких країнах, як Великобританія, Ірландія, Португалія, контроль за достовірністю нарахування та сплати податків і митних платежів здійснюється одним державним органом, а в Німеччині, Італії, Болгарії, Туреччині, Австрії контроль за достовірністю нарахування та сплати податків покладено на податковий орган, а митних платежів – на митний орган.

Організаційні та методичні особливості здійснення митного аудиту в зарубіжних країнах подано в табл. 1.

Особливості здійснення митного аудиту в країнах ЄС

№ з/п	Країна	Організаційні та методологічні аспекти
1	Франція	<p>Щодо суб'єктів зовнішньої торгівлі митні органи здійснюють контроль за двома напрямками:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Формальний (вибіркова перевірка відповідності виду, номенклатури, вартості та походження товарів поданим документам, перевірка обґрунтованості пільг тощо). 2. Фундаментальний (суцільна перевірка правильності оформлення та наявності всіх необхідних документів)
2	Великобританія	<p>Митний постаудит проводиться вибірково до окремих суб'єктів ЗЕД, а також брокерів, які є найбільш ризиковими. Митний офіцер має право самостійно визначати обсяг перевірки, її термін тощо</p>
3	Федеративна Республіка Німеччина	<p>Митний аудит здійснюється за напрямками:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Митний аудит (Zollprüfung) – перевірка коду класифікації товарів, повноти поданої інформації, розрахунку митної вартості, наявності документів про пільги, наявності антидемпінгових і компенсаційних мит. 2. Аудит преференцій (Präferenzprüfung) – перевірка преференцій під час експорту товарів на основі міжнародних договорів або права ЄС. 3. Зовнішній аудит (Außenwirtschaftsprüfung) – перевірка експорту, імпорту, заявлених коштів на банківських рахунках. 4. Аудит у сфері управління повітряним рухом
4	Болгарія	<p>У структурі Центрального митного управління створено Дирекцію наступного контролю, основною місією якої є розробка та сприяння впровадженню методичних рекомендацій щодо здійснення постаудиту дотримання вимог митного та акцизного законодавства.</p> <p>Термін проведення перевірки не може перевищувати 2-х міс. (за обґрунтованої необхідності термін може бути подовжено, але не більше ніж на 4 міс.).</p> <p>Посадові особи митних органів з метою отримання доказів уповноважені здійснювати обшук і вилучення документів, інших носіїв інформації, товарів, опечатувати офіси, каси, склади, торговельні та інші приміщення</p>
5	Ірландія	<p>Митний аудит здійснюється в таких формах:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Неаудиторські втручання: профільні інтерв'ю (опитування платників податків); направлення запитів; фактичний контроль за реєстраторами розрахункових операцій; галузеві огляди; отримання та дослідження інформації з інших державних і комерційних організацій; відвідування інтернет-сайтів платників податків. 2. Аудиторські перевірки: <ul style="list-style-type: none"> – аудиторські виїзні перевірки за результатами оцінки та аналізу профільних ризиків діяльності платника податків; – аудиторські виїзні перевірки на випадковій основі за допомогою автоматизованої програми випадкового відбору; – повторні аудиторські перевірки; – електронні аудиторські перевірки. 3. Спеціальні (кримінальні) розслідування

Європейське законодавство у сфері митного контролю базується на Митному кодексі ЄС, який розділяє поняття постмитного аудиту та постмитного контролю.

Основу та сферу постмитного аудиту визначають ст. 13–16 Митного кодексу ЄС, згідно з якими митні органи мають достатньо повноважень, а саме можуть застосовувати будь-які митні перевірки, необхідні для забезпечення правильного застосування митного законодавства. При цьому будь-яка особа, задіяна в операціях, пов'язаних з торгівлею товарами, на вимогу митних органів зобов'язана надати в їхнє розпорядження будь-які документи та інформацію, незалежно від того, у кого вони в даний момент перебувають. Трейдери також зобов'язані зберігати в себе відповідні документи не менше 3 календарних років. Уся конфіденційна інформація потрапляє під обов'язок дотримання професійної таємниці, тому митні органи не можуть її розкрити без згоди особи або органу, що її надали [8].

Так, ст. 78 визначає сферу постмитного контролю як постмитну перевірку декларацій. При цьому митні органи можуть за власною ініціативою або на прохання декларанта після випуску товарів внести зміни в декларацію. На відміну від українського законодавства, яке поділяє перевірки на виїзні та невиїзні, постмитний контроль, згідно з Митним кодексом ЄС, може проводитися у приміщеннях декларанта або особи, що володіє вищезазначеними документами та інформацією для комерційних цілей. Митні органи також можуть перевіряти товар, коли це ще можливо. Якщо в результаті постмитної перевірки виявиться, що відбулося використання неправильних або неповних відомостей, то митні органи вживають усіх можливих заходів для врегулювання ситуації з урахуванням нової інформації.

Ст. 13–16 про постмитний аудит і ст. 78 Митного кодексу ЄС про постмитний контроль стосуються всіх країн – членів ЄС, у той час як національне законодавство кожної окремої країни містить зазвичай внутрішні правила для посадових осіб митних адміністрацій. Національне законодавство відображено в митному праві деяких країн – членів ЄС або в інших законах і внутрішніх правилах (наприклад, у Великобританії).

Документи, які регламентують саму процедуру проведення митного постаудиту працівниками митних органів, розроблені та застосовуються в країнах ЄС на рівні національного законодавства. Наприклад, у митній службі Болгарії схожий документ називається “Інструкція для здійснення митного постаудиту”. Нині в Україні подібного документа немає, тому ми розробили структуру проекту “Посібника для здійснення митного постаудиту” в Україні, який умовно поділяється на два розділи: теоретичні засади здійснення митного постаудиту та шляхи проведення митного постаудиту (рис. 5).

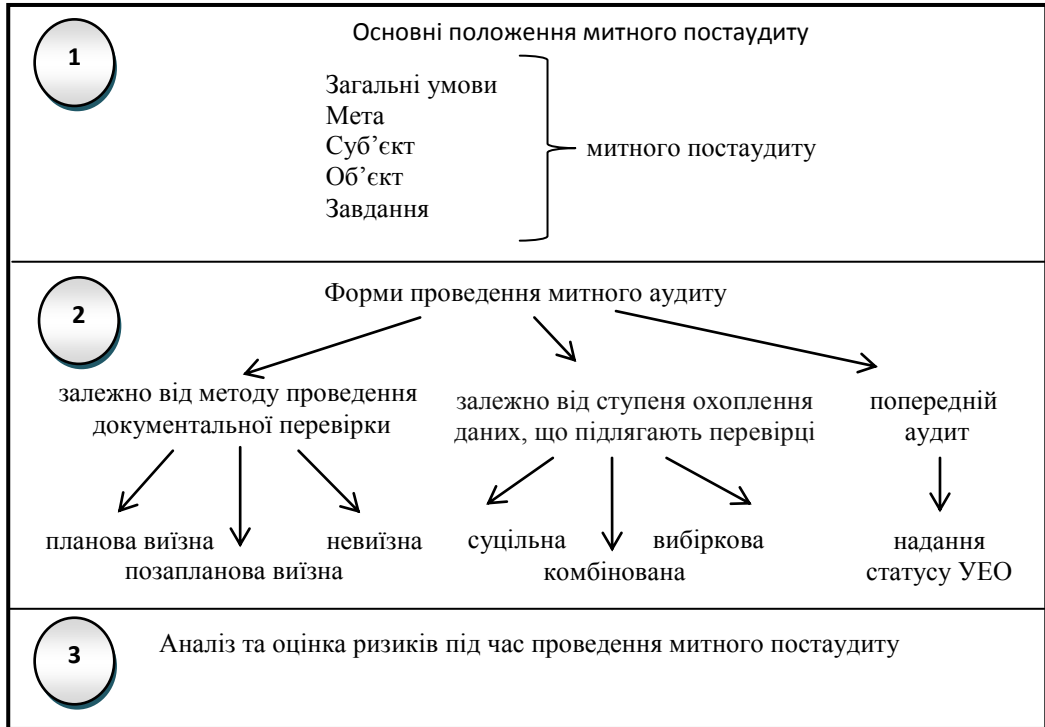
Перший розділ поділяється на три блоки. У першому блоці наведено основні положення митного постаудиту, до яких належать загальні умови, мета, суб'єкт, об'єкт і завдання митного постаудиту. У другому блоці розписано форми проведення митного аудиту, який здійснюється в Україні шляхом проведення документальних перевірок. Перевірки класифікуються за двома ознаками. Залежно від методу проведення документальна перевірка буває: планова виїзна, позапланова виїзна й невиїзна. А залежно від ступеня охоплення даних, що підлягають перевірці, – суцільна, вибіркова й комбінована. Також існує необхідність запровадження попереднього аудиту (преаудиту) для визначення статусу уповноваженого економічного оператора для суб'єкта ЗЕД. Третій блок першого розділу присвячено аналізу та оцінюванню ризиків під час планування.

Другий розділ також поділяється на три блоки.

ПРОЕКТ

ПОСІБНИК ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ МИТНОГО ПОСТАУДИТУ

I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ МИТНОГО ПОСТАУДИТУ

II. ШЛЯХИ ПРОВЕДЕННЯ МИТНОГО ПОСТАУДИТУ

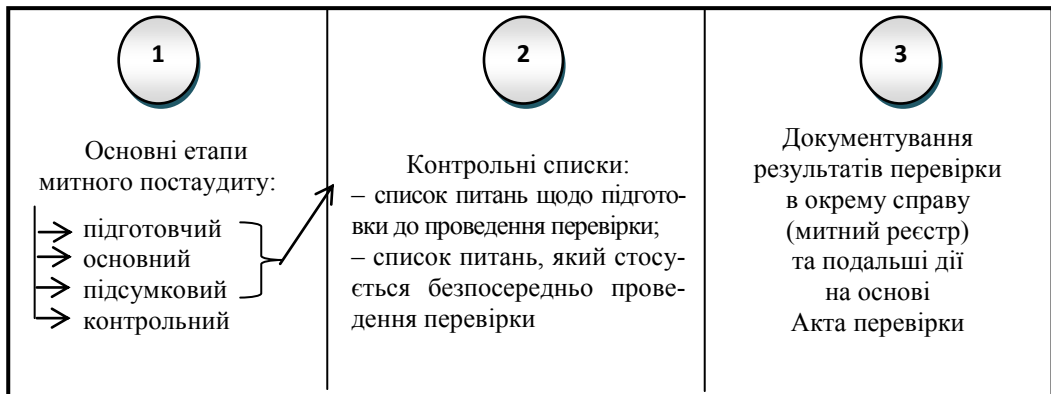

Рис. 5. Структура "Посібника для здійснення митного постаудиту в Україні"

У першому блоці розглядаються основні етапи митного постаудиту: підготовчий, основний, підсумковий і контрольний. На першому етапі здійснюється відбір об'єктів контролю для митного постаудиту та оцінка рівнів ризиків за заздалегідь сформованими критеріями (профілями ризику). Також на цьому етапі складається і затверджується програма перевірки. Основний етап полягає у безпосередній перевірці суб'єкта ЗЕД з використанням основних методів і прийомів аудиту. Слід зазначити, що на перших двох етапах використовуються так звані контрольні списки, інформація про які детальніше розглянута в другому блоці. На підсумковому етапі перевіряльники підбивають підсумки і документують результати перевірки. Відбувається групування виявлених недоліків, узагальнення результатів контрольного заходу, прийняття рішень, складання Акта про результати перевірки та Інформаційних додатків. При цьому документація результатів перевірок складається з робочих, офіційних, додаткових і супровідних документів. Контрольний етап передбачає контроль посадовими особами за реалізацією прийнятих за результатами перевірки рішень, за повнотою відшкодування збитків і сплати фінансових стягнень. Такий контроль поділяється на поточний і наступний.

Другий блок містить контрольні списки, тобто конкретні питання, які стосуються підготовки до проведення перевірки й безпосередньо перевірки (рис. 6).

Рис. 6. Склад і структура Контрольних списків

Контрольні списки питань призначені для покращання роботи працівників Департаменту податкового і митного аудиту під час виконання аудиторських перевірок. Вони потрібні для того, щоб упевнитися, що в ході кожної аудиторської перевірки береться до уваги необхідна мінімальна кількість питань і процедур. Крім того, ґрунтуючись на даних опитувальниках, аудитор може бути впевнений, що враховано всі значні зони ризику. Списки поділено на дві частини: одна стосується підготовки до проведення постаудиту, друга – аудиту як такого.

Інформація, зібрана в процесі підготовчої частини, може бути отримана з різних джерел, наприклад з різних систем усередині органів доходів і зборів, із попередніх аудитів, у процесі зустрічей із суб'єктом економічної діяльності, а також на підставі виконаної колегами роботи тощо. Важливі два аспекти: виявлення інформації у разі її існування та спосіб її виявлення.

У результаті опрацювання підготовчої частини працівник Департаменту податкового та митного аудиту може зробити висновок про необхідний вид і обсяг дій під час проведення перевірки.

Перелік питань другої частини контрольних списків має розглядатися окремо для кожної перевірки залежно від виявлених або передбачуваних ризиків, а також з урахуванням обсягів аудиту.

Третій блок Проекту “Інструкції для здійснення митного постаудиту в Україні” описує документування результатів перевірки та подальші дії на основі Акта перевірки.

Висновки. На основі проведеного аналізу міжнародного та українського досвіду функціонування й розвитку митного аудиту пропонуємо таке:

– розробити єдиний нормативний документ, який би повністю регламентував процедуру проведення митного постаудиту посадовими особами Міністерства доходів і зборів України, включаючи координацію, планування, порядок здійснення та оформлення результатів перевірок;

– на основі формату нормативно-методичних документів країн ЄС потрібно розробити відповідний “Посібник для здійснення митного постаудиту в Україні” на основі переліку питань контрольних списків та з урахуванням європейського досвіду і специфічних особливостей ведення бізнесу в Україні;

– у перспективі доцільно також розробити показники оцінювання якості й ефективності митного аудиту в Україні та відповідні методики їх аналізу.

Література

1. Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (Київська конвенція), затверджена Радою митного співробітництва 18.05.1973 р. у редакції Брюссельського протоколу 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_643.

2. Про приєднання України до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур у змінній редакції згідно з Додатком I до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур [Електронний ресурс] : Закон України від 05.10.2006 р. № 227-V. – Режим доступу : <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/227-16>.

3. Про внесення змін до Закону України “Про приєднання України до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур” [Електронний ресурс] : Закон України від 15.02.2011 р. № 3018-VI. – Режим доступу : <http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3018-17>.

4. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.

5. Гончарук О. А. Административно-правовые основы реформирования современных таможенных органов Украины / О. А. Гончарук // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: “Юридические науки”. – 2010. – № 2. – С. 124–130.

6. Customs Blueprints – Pathways to modern customs [Электронный ресурс] // Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities. – 2007. – P. 89. – Режим доступа : http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/common/publications/info_docs/customs/customs_blueprint_en.pdf.

7. Копцева Л. О. Вплив міжнародних правил на законодавство України щодо митного аудиту / Л. О. Копцева // Митна справа. – 2010. – № 4 (70). – С. 62–71.

8. Митний кодекс Європейського Союзу [Електронний ресурс] : Регламент Ради № 2913/92. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_742.